

УДК 394.4 (477)

РЕЛІГІЙНІ ПРОЩІ В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ ГАЛИЦЬКИХ СЕЛЯН (КІНЕЦЬ ХІХ – 30-ті рр. ХХ ст.)

ОКСАНА ДРОГОБИЦЬКА

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра етнології і археології

Вул. Т. Шевченка 57, Івано-Франківськ, Україна, 76000

У статті розглядається роль паломництва в повсякденному житті галицьких селян наприкінці ХІХ – у 30-х рр. ХХ ст. Основну увагу звернено на порядок організації прощ, чисельність учасників паломницьких заходів, найпопулярніші культові місця Галичини. Аналізуючи численні спогади, присвячені паломництву, автор зосереджує увагу на побутових аспектах цього питання.

Доведено, що прощі задовольняли релігійні потреби вірян, а також відігравали важливу роль у формуванні їхньої національної свідомості та розширенні кругозору.

Ключові слова: проща, селянин, священик, спогади, повсякденне життя, культове місце, Галичина.

Останні роки характеризуються значним поживленням уваги дослідників до повсякденного життя різних верств населення, зокрема і селян. Попри це чимало проблем, пов'язаних з історією повсякденності, й досі залишається малодослідженими. Серед таких – роль релігійних прощ у повсякденному житті галицьких селян кінця ХІХ – у 30-х рр. ХХ ст.

Відомості про те, як здійснювалися паломництва у вказаний період, знаходимо в мемуарній літературі, особливо у спогадах о. М. Дирди Чину святого Василя Великого (далі – ЧСВВ)¹, о. Г. Музички², о. П. Олійника³, М. Кузьмович-Головінської⁴, Л. Лугової⁵, С. Шухевича⁶. Вони в сукупності з іншими джерелами дозволяють відтворити відносно цілісну картину, пов'язану з тим, як селяни відвідали духовні центри Галичини. Водночас варто наголосити, що наприкінці ХІХ ст. галицькі селяни не відзначалися особливою географічною мобільністю і мешкали здебільшого в місцях свого народження (станом на

¹ Марко Дирда, «Шляхом священика: 1933–1946,» у *На Христовій ниві: спомини*, (Нью-Йорк: Видавництво оо. Василян, 1978), 7–104.

² Григорій Музичка, «Діяльність отців ігуменів на Ясній Горі в Гошеві,» у *Стрийщина: Історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинищини, Рожнітівщини, Журавенищини, Жидачівщини і Миколаївщини*, ред. Ірина Пеленська, Климентій Баб'як, по. І, (Нью-Йорк – Торонто – Париж – Сідней, 1990), 308 – 315.

³ Павло Олійник, *Зошити*. (Київ: Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 1995), 192.

⁴ Марія Кузьмович-Головінська, *Зарванця (листки споминів)*. (Тернопіль: Джура, 2000), 224.

⁵ Лідія Лугова, *Стежками минулого (Спогади)*. (Буенос-Айрес: Видавництво Юліяна Середяка, 1984), 244.

⁶ Степан Шухевич, *Моє життя: Спогади*. (Лондон: Видання Української видавничої спілки, 1991), 619.

1900 р. 78,4% населення Галичини проживало в громадах, в яких народилося)⁷. Проте недалеко мандрівка на прощу була для них звичайною річчю⁸. Дещо відмінна ситуація склалася з далекими подорожами. Правда, вже тоді окремі священнослужителі здійснювали проці в Єрусалим чи Рим, однак така практика не була прийнята серед широкого загалу⁹.

Перед тим як перейти до висвітлення цієї проблеми, проаналізуємо сам феномен паломництва з релігійного погляду. За словами Ю. Блажейовського, «для християнина паломництво – це, передусім, духовна мандрівка. Мозольний труд ніг на паломницькому шляху дозволяє нам відчувати, як непросто долати в самому собі шлях до Бога. Шлях навернення, шлях примирення, шлях прощення»¹⁰. Паломництво сприяє підтримці релігійного почуття у віруючих, спрямованості їхніх думок до Бога завдяки духовному спілкуванню в місцях здійснення прощі¹¹. До основних мотивів паломництва відносять бажання помолитися й доторкнутися до чудотворних ікони або нетлінних мощей; висповідатися в культовому чи релігійному центрах або у відомого релігійного діяча; виконати богоугодні діла; зробити пожертвування на користь храму або релігійної громади; отримати зцілення від духовних і тілесних недуг; виконати дану Богові обітницю тощо¹².

У науці паломницькі подорожі класифікують: за кількістю учасників і сімейною належністю (індивідуальні, сімейні, групові); за тривалістю (тривалі і короткочасні паломництва); за сезонністю (цілорічні паломництва, а також приурочені до релігійних свят); за об'єктами відвідування (відвідування конфесійних культових місць (церков, монастирів, храмів), а також природних культових місць (гір, озер, печер)); за місцем розташування об'єкта паломництва (внутрішні (у межах державних кордонів) і зарубіжні мандрівки); за ознакою обов'язковості (добровільні і обов'язкові паломницькі подорожі)¹³.

Якщо спробувати застосувати цю класифікацію до реалій галицького села кінця ХІХ – 30-х рр. ХХ ст., то можна стверджувати, що переважали внутрішні короткочасні паломництва до церков і монастирів, здебільшого приурочені до релігійних свят. Щодо кількості учасників, то більшість становили групові подорожі, коли на прощу організовано збиралися представники громади одного села чи кількох населених пунктів. Це дозволяло знайти духовну і, що не менш важливо, фізичну підтримку в разі виникнення ускладнень, а також суттєво зміцнювало релігійний дух громади. Звичайно, що не рідкістю були індивідуальні чи родинні паломництва, які здійснювалися напередодні важливих подій, наприклад, одруження, еміграції за кордон тощо.

⁷ Join-Paul Himka, *Galician Villagers and the Ukrainian National Movement in the Nineteenth Century*. (Edmonton: CIUS, 1988), 343.

⁸ Ярослав Грицак, *Пророк у своїй вітчизні: Франко та його спільнота (1856–1886)*. (Київ: Критика, 2006), 136.

⁹ *Українські кооператори. Історичні нариси. Книга II*. (Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2001), 82; Роман Кирчів, «Іван Франко і брати Кирчів: листування. Додаток: I. Листи Богдана Кирчіва; II. Листи Павла Кирчіва; Некролог I. Франка на смерть Б. Кирчіва,» *Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка* 229 (1995): 422.

¹⁰ Юрій Блажейовський, «Проща – паломництво у східній католицькій традиції,» *Credo: католицький суспільно-релігійний часопис*, 14 серпня 2009, доступ отримано 10 вересня 2017, <http://credo.pro/2009/08/4512>.

¹¹ Світлана Панченко, «Ходіння на прощу» як домінуюча цінність спокутування у православних паломників,» *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки*, no. 11 (2011): 310.

¹² Олена Красільнікова, «Деякі питання розвитку релігійного паломництва в Україні,» у *Праксеологія туризму*, (Київ: КУТЕП, 2009), 62.

¹³ Панченко, «Ходіння на прощу» як домінуюча цінність спокутування,»: 313.

Чисельність осіб, які брали участь у паломницьких заходах, значною мірою залежала від пори року і відповідних релігійних свят. Традиційно найактивніше селяни здійснювали паломницькі подорожі у весняний та літній періоди. Активна фаза відпустів завершувалася після свята Покрови Пресвятої Богородиці (14 жовтня). Взимку до святих місць найчастіше приходили поодинокі прочани чи невеликі гурти, або ж селяни з найближчих сіл.

У свою чергу в літній період наплив прочан обумовлювався і сезонними польовими роботами. Це зазначає у своїх спогадах адвокат С. Шухевич, син о. Зенона Шухевича, пароха сіл Красова, Новосілок і Раківця на Львівщині. За його словами, у Новосілках прощі відбувалися двічі на рік: на свято Покладення чесної ризи Пресвятої Богородиці (15 липня) і на Маковія (14 серпня). Першу прощу у народі називали «малий відпуст», бо через жнива приходило мало людей, а другу – «великий відпуст», бо після збору врожаю приходило багато прочан, особливо молоді¹⁴. Останнє створювало сприятливі умови для знайомства юнаків та дівчат із різних населених пунктів, а отже і укладенню шлюбів поза межами рідного села.

Організацією прощі на місцях займалися сільські священики та члени церковного братства. Зазвичай в церкві під час недільної проповіді священик оголошував про організацію паломництва, порядок богослужінь, вартість зворотного проїзду і т. д. Відповідна інформація могла бути розміщена і при вході до церкви чи на церковних воротах. Після богослужіння селяни обговорювали цю новину і за бажанням записувалися у пароха. Часто разом із вірянами йшли чи їхали цілі сільські хори і навіть духові оркестри. У день відбуття прочан у місцевій церкві відправлялися богослужіння з наміром щасливої подорожі. Потім учасники формували процесію, яка мала такий вигляд: попереду процесійний хрест, за ним хоругви, священик, духовий оркестр та інші прочани. Під час здійснення паломництва учасники процесії виконували релігійні пісні¹⁵.

У Галичині одним із найбільш відвідуваних місць був монастир на Ясній Горі в с. Гошеві Долинського повіту. Згідно з давніми монастирськими свідченнями від 1737 р. чудотворна ікона Божої Матері «стала тією магнітною силою, що притягала сюди кожного року не одиниці або десятки чи сотки, але десятки тисяч прочан...»¹⁶ Про кількість прочан уже всередині XIX ст. свідчать записи о. Олексія Усевича ЧСВВ, який від липня 1842 до жовтня 1844 р. висповідав 19 808 вірян¹⁷.

За словами о. М. Стасіва, до Гошева «від самого початку відбувалися поодинокі та групові прощі. Вони збільшувалися, чи маліли у залежності від політичного положення на галицькому Підгір'ї. Вістки про чуда в Гошеві стрілою перелітали не тільки Галичиною, але також Срібною – Землею-Закарпаттям. Отож паломництва до гошівської Богородиці збільшувалися рік-річно, а з 20-тим сторіччям набрали гігантської форми»¹⁸.

За сприятливих погодних умов паломництва на Ясну Гору відбувалися від свята Благовіщення (7 квітня) до Покрови. Зазвичай прощі починалися від Святого Юрія (6 травня) і закінчувалися на Святого Воздвиження Чесного Хреста (27 вересня). У цей період прочани приходили щонеділі, а деякі громади вірних прибували ще в суботу. Найбільший наплив людей спостерігався на свята або напередодні. Тоді окремим

¹⁴ Шухевич, *Моє життя*, 53.

¹⁵ Марко Дирда, *Ясна Гора в Гошеві*. (Нью-Йорк: Видавництво оо. Василіан, 1972), 116.

¹⁶ Ibid, 14.

¹⁷ Ibid, 110.

¹⁸ Мирон Стасів, «Володарка Карпат (Чудотворна Гошівська Мати Божа),» у *Стрийщина: Історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болехівщини, Долинщини, Рожнітівщини, Журавенщини, Жидачівщини і Миколаївщини*, ред. Ірина Пеленська, Климентій Баб'як, по. I (Нью-Йорк – Торонто – Париж – Сідней, 1990), 307.

священикам доводилося сповідати по вісім, а то 14 годин на добу (в будні дні сповіді тривали 2–3 години)¹⁹. Під час недільної Утрени могло одночасно сповідати близько 50-ти священиків²⁰.

Узимку чи раною весною кількість прочан суттєво зменшувалася, однак сюди продовжували приходити мешканці найближчих міст і сіл: Болехова, Витвиці, Долини, Кальної, Княжолуки, Липи, Новоселиці, Поляниці, Слободи-Болахівської, Станьківців, Стрия, Тисова, Тяпчого та інших населених пунктів²¹.

На початку ХХ ст. спостерігався занепад в душпастирській праці в Гошівському монастирі, але прощі цілком не припинилися. Негативний вплив на розгортання паломницького руху мала і Перша світова війна. Прощі на Ясну Гору відновилися у 20-х рр. і досягли свого апогею у другій половині 30-х рр. ХХ ст.²².

Із наближенням ювілею 200-літнього перебування чудотворної ікони Божої Матері в Гошівському монастирі було проголошено заклик до населення масово взяти участь у цьому святі. Ювілейний рік розпочинався 19 серпня 1937 р. (свято Преображення Господнього), а закінчувався 28 серпня 1938 р. (свято Успіння Пресвятої Богородиці)²³. Саме на цей час припало найбільше прощ, а віряни з процесіями приходили з найвіддаленіших околиць²⁴.

Уривки з листів-заяв від парохів до ігумена Гошівського монастиря свідчать про активний прочанських рух. Зокрема в листі з Коломиї від о. Русина (1 липня 1938 р.) читаємо: «Слава гошівської Богоматері дійшла до Коломийщини і Снятинщини. Повідомляємо, що з поклоном до Неї приїдуть одним поїздом 16-го липня ц.р. з Коломийщини 520 і Снятинщини 460 прочан. Відданий в Христі Ісусі! о. Русин, декан і парох»²⁵. У свою чергу священик С. Вапрович 1 червня 1937 р. з Станіслава писав: «Будь ласка прийняти прощу з Станіслава й околиці, що приїде окремим поїздом 19-го червня ц. р. Всіх прочан буде 800. З Христовим привітом!»²⁶ 3 серпня 1938 р. ченці ЧСВВ із Золочева повідомляли про приїзд 380-ти прочан із Золочівщини²⁷. Схожі листи-заяви надходили і з інших повітів.

Відомості про те, як відбувалися паломництва до Гошева під час ювілейного року, знаходимо в мемуарах тогочасних священиків. Зокрема із спогадів о. Григорія Музички довідуємося, що він організував прощу з сіл навколо містечка Журавна на саме завершення ювілею 28 серпня 1938 р.²⁸ За його словами, «це була найбільша проща, яку колинебудь бачила Ясна Гора, бо й усі деканати в окрузі взяли в ній участь»²⁹.

У «Зошитах» о. П. Олійника, який із травня 1923 р. до свого арешту в липні 1946 р. був парохом сіл Августівки, Хоростця, Хороброва і Цицівки на Бережанщині, знаходимо відомості про те, що 21 липня 1937 р. августівська парафія здійснила паломництво до

¹⁹ Дирда, «Шляхом священика», 24.

²⁰ Дирда, *Ясна Гора у Гошеві*, 118.

²¹ *Ibid*, 119.

²² *Ibid*, 112–113.

²³ Музичка, «Діяльність отців ігуменів на Ясній Горі», 312.

²⁴ *Ibid*, 313.

²⁵ Дирда, *Ясна Гора у Гошеві*, 114.

²⁶ *Ibid*, 114.

²⁷ *Ibid*, 114.

²⁸ Музичка, «Діяльність отців ігуменів на Ясній Горі», 313.

²⁹ Григорій Музичка, «У змаганнях за українську Журавенщину (спогад),» у *Стрийщина: Історично-мемуарний збірник Стрийщини, Скільщини, Болахівщини, Долинищини, Рожнітівщини, Журавенщини, Жидачівщини і Миколаївщини*, ред. Ірина Пеленська, Климентій Баб'як, по. III, (Нью-Йорк – Торонто – Париж – Сідней, 1993), 414.

Гошева³⁰. У цій прощі взяло участь понад 120 його парафіян, які ввійшли до складу понад шести сотень прочан із Зборівського повіту³¹.

На наш погляд, дуже інформативними є спогади про паломництва на Ясну Гору о. М. Дирди ЧСВВ. Він організував прощу в Гошів 21 серпня 1937 р., на яку зголосилися віряни із 33-х сіл і чотирьох міст Боршівщини, Бучаччини, Теробовельщини, Чортківщини (всього 1600 осіб), зокрема 16 священників. Селяни із с. Ласківців Теробовельського повіту прибули з власним духовим оркестром, кошти на дорогу якому оплатило кілька заможних місцевих господарів³². Другу таку численну прощу о. М. Дирда організував 9 і 10 липня 1938 р. у складі 1250 учасників, двох мішаних хорів та двох духових оркестрів із 37-ми сіл і семи міст Перемишльського, Добромильського, Самбірського, Ліського та Ярославського повітів³³.

27 серпня 1938 р. о. М. Дирда прибув до Гошівського монастиря на постійне проживання і мав можливість безпосередньо бути свідком і учасником прочанського руху³⁴. За його словами, сюди прибували паломники навіть з віддалених повітів Галичини, таких як Бродівський, Радехівський, Скалатський, Сокальський, Снятинський³⁵. Тільки ювілейного року 50 окремих поїздів привезло кілька тисяч вірян. Були і такі прочани, які пішки пройшли 300 кілометрів. Більшість із них відвідали Гошів та його святині вперше³⁶.

Загалом упродовж ювілейного року до Гошівського монастиря прибуло щонайменше 350 тис. прочан³⁷. На Успіння Пресвятої Богородиці 28 серпня 1938 р., коли завершувався ювілейний рік, запричащалася 21 тис. вірних. Того ж дня Владика Іван Бучко освятив прапор із вигантуваним золотом образом Пречистої Богоматері, який виготовив 80-річний Кирило Яковецький із с. Яблуниці на Гуцульщині³⁸. З початком Другої світової війни кількість прощ значно зменшилася, але попри небезпеку сюди продовжували приходити в неділю і свята поодинокі вірні з далеких сіл, а також невеликі групи з найближчих околиць³⁹.

Ще одним культовим місцем, яке постійно приваблювало прочан, безперечно було с. Зарваниця Теробовельського повіту. Про цей центр паломництва залишив свої теплі спомини в художній автобіографії «Казка мого життя» Б. Лепкий, присвятивши йому окремий нарис під назвою «До Зарваниці»⁴⁰.

Донька пароха с. Хмелівки о. Т. Столяра, Лідія Лугова, згадує про Зарваницю у своїх спогадах «Стежками минулого». Її батька разом з о. П. Карпінським, парохом с. Острівця Теробовельського повіту, митрополит А. Шептицький іменував постійним проповідником Зарваниці⁴¹. В оселі о. Т. Столяра часто зупинялися священники, які допомагали відправляти богослужіння та причащати прочан⁴². За словами Л. Лугової, на відпуст люди приходили не тільки в організованих процесіях, але й поодинокі. «То ж можна було побачити

³⁰ Олійник, *Зошити*, 53.

³¹ Ibid, 57.

³² Дирда, «Шляхом священника», 16.

³³ Ibid, 22.

³⁴ Ibid, 23.

³⁵ Ibid, 25.

³⁶ Дирда, *Ясна Гора у Гошеві*, 115.

³⁷ Ibid, 119.

³⁸ Ibid, 118.

³⁹ Ibid, 129, 131.

⁴⁰ Богдан Лепкий, *Казка мого життя*. (Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2014), 138–152.

⁴¹ Лугова, *Стежками минулого*, 11.

⁴² Ibid, 14.

там людей в різних народних строях, не тільки з Поділля, але й із Карпат у різних прекрасних вишивках, з Лемківщини, Бойківщини, Буковини, з-над Дністра і т.д.»⁴³.

Однак найінформативнішими про прощі до Зарваниці є спогади письменниці М. Кузьмович-Головінської (1904–1986), дружини місцевого пароха Василя Головінського, яка від 1927-го до 1944 р. мешкала в селі і мала можливість безпосередньо спостерігати за паломницьким рухом. Крім цього, вона проводила активну громадську роботу серед селян, відповідала за харчування священників та членів їхніх родин, займалася різними організаційними справами, пов'язаними з прийняттям і розміщенням вірян. Завдяки літературному таланту авторці вдалося детально відтворити атмосферу, яка панувала в Зарваниці, змалювати численні типи прочан, їхні переживання тощо.

Зокрема М. Кузьмович-Головінська так описувала процесії, які прибували до Зарваниці: «Дорогою від цвинтаря торохтіли вози. Здіймалася курява. Дзвони дзвонили, не переставали. Люди йшли групами, співали побожних пісень. Деякі сунулися на колінах. Між звичайними сільськими возами порожній фаєтон. Лише двірський візник на козлах. На конях – дорога упряж. Побіч фаєтону старша жінка – графиня з Тернопільщини. Всю дорогу так. Щаслива за ласку, що могла видержати й виконати свою обітницю. Церква все ближче... Людей багато. Кругом церкви, на дорозі. Поміж хатами шукали за приміщенням на нічліг. Деякі до своїх знайомих рік-річно. Одяг гуцульський, борщівський, наддністрянський, подільський. Спрагнені уста, обличчя запалені вітром, оббиті ноги далекою дорогою. Всі до Небесної Неньки, очистити душу й шукати ліку в своїх турботах, нещастях»⁴⁴.

Зазвичай під час відпустів подвір'я господарів у селі були заповнені возами прочан. Велике скупчення людей створювало добрі умови для торгівлі різним дрібним крамом і харчами, а також дозволяло дещо поліпшити матеріальне становище місцевого населення. Ось як про це пише згадана М. Кузьмович-Головінська: «За церковним муром, на узбіччі дороги, розложили люди будки. Люди місцеві й приїзжі. В будках можна було купити різні дрібнички. Були будки з вервечками й зарваницькими медаликами на різнобарвних стрічках. Були будки з бубликами, медяничками. Стояв величезний самовар з водою на чай. Зарваницькі люди, крім кількох багатших, були бідні. Старались літом заробити розпродажем в тих будках. Дальше стояла катаринка зі зеленим папугою, який витягав льоси. Гра «біла виграє – чорна програє», при тому шахрайство на картах. Містечкові й приїзжі спекулянти»⁴⁵.

З огляду на численність потенційних покупців торгівля велася навіть ліжниками, керамічним посудом, крайками і т.д.⁴⁶, що, на наш погляд, справляло враження невеликого ярмарку. Однак під час таких торгів селяни найохочіше купували релігійну атрибутику: «Паламар розпродував на церковній площі тонесенькі свічки – офірки. Монахині, Василянки з Вишнівчика, при столику розпродували ікони, молитовники, вервички. Під деревом, на площі, два молоді богослови записували у книжку датки на Служби Божі, акафисти, молебні»⁴⁷.

Зі спогадів також довідуємося, що в сільських оселях, розташованих найближче до церкви, прочани з Гуцульщини готували на парастас «коливо» за душі померлих родичів. Вони варили пшеницю, прикрашали її різнобарвними цукерками і після відправи частували всіх охочих⁴⁸.

⁴³ Ibid, 12.

⁴⁴ Кузьмович-Головінська, *Зарваниця (листки споминів)*, 14.

⁴⁵ Ibid, 16–17.

⁴⁶ Ibid, 68.

⁴⁷ Ibid, 52.

⁴⁸ Ibid, 69.

Велика кількість прочан приваблювала до Зарваниці, як і інших відпустових місць, жебраків («дідів») та лірників. Селяни, в чиєму середовищі завжди зберігалися традиції взаємодопомоги та практикувалася підтримка бідних односельців, під час релігійних відпустів були особливо жертводайними. Цим користалися жебраки, між якими зберігалася власна соціальна ієрархія і жорстока конкуренція за найприбутковіші місця. З цього приводу в спогадах М. Кузьмович-Головінської читаємо: «Жебрущі діди у два ряди від брами до церкви. Шлюга, найстарший дід з Вишнівчика, наглядав над ними та збирав від кожного гроші для себе за місце. Він і назначував місце вздовж дороги аж до каплички в ліс»⁴⁹.

Відпусти в Зарваниці відбувалися від Святого Юрія до Покрови кожної неділі та у свята. 1930 р. митрополит Андрей Шептицький направив сюди єпископа Никиту Бутку, який провів там найпотрібніші відновлювальні роботи. Водночас тільки сам факт його перебування у Зарваниці сприяв дальшому зростанню впливу цієї святині серед інших християнських центрів Галичини⁵⁰.

Популярності Зарваниці як відпустового центру додавав випуск спеціального щорічного видання для прочан під назвою «Зарваниця» (у 1933–1939 рр.), який організував підгаєцький парох І. Княгиницький. У ньому публікувалися офіційно підтвержені випадки чудесних оздоровлень, які відбувалися при образі Непорочної Діви Марії⁵¹.

На теренах Галичини були й інші, не менш відомі паломницькі центри, серед яких василіанські монастирі Святого Івана Хрестителя в Краснопуці та Улашківцях, Святого Онуфрія в Лаврові, Львові, Погоні, Підгірцях, Святого Миколая в Крехові та Різдва Господнього в Жовкві⁵².

На Святого Івана (7 липня) щороку відбувався великий відпуст у Скиті Манявському (с. Манява Богородчанського повіту). В цей день сюди приходили процесії з найближчих парафій із своїми священиками, а в богослужіннях брали участь хори з різних сіл⁵³.

Село Далешове Городенківського повіту мало славу місця релігійних прощ не тільки для ближнього містечка Чернелиці, але й для всього повіту. Сюди також приходили із сусідніх повітів: Заліщицького, Снятинського, Товмацького, Коломийського, Бучацького, навіть із Борщівщини і Бережанщини. Процесії зустрічав місцевий священик разом із своїми парафіянами на головному в'їзді до села біля хреста, поставленого на пам'ять про скасування панщини 1848 р. Прочан вітали церковні дзвони, а школярі, які стояли попереду процесії, дзвонили в маленькі дзвоникки. Процесії віталися тричі, кланяючись додолу хоругвами, і тоді в супроводі релігійних пісень йшли до церкви Святих Кузьми і Дем'яна. Після обіду розпочиналося урочисте богослужіння за участі щонайменше трьох священиків. У міжвоєнний період тут часто проповідували відомі громадські діячі Городенківського повіту о. І. Пісецький, о. А. Стрільчик, о. І. Лабач, о. А. Базилевич та інші⁵⁴.

⁴⁹ Ibid, 53.

⁵⁰ Лідія Квич, «З історії Марійського духовного центру Зарваниця», *Наукові записки. Серія «Історичне релігієзнавство»*, по. 5 (2011): 119; Кузьмович-Головінська, *Зарваниця (листки споминів)*, 51, 53.

⁵¹ Ibid, 115.

⁵² «Честь і шана», *Місіонар*, по. 6 (1907): 184.

⁵³ Іван Кобзей, «Заріче», у *Альманах Станиславівської землі*, ред. Микола Климишин, по. II, (Нью-Йорк – Торонто – Мюнхен, 1985), 592.

⁵⁴ Михайло Марунчак, «Відпустове село Далешева», у *Городениця: історично-мемуарний збірник*, ред. Михайло Марунчак, (Нью-Йорк – Торонто – Вінніпег, 1978), 539.

Як і в Зарваниці, крім релігійної частини, відпустити в с. Далешовому відзначалися також «комерційним стилем»⁵⁵. Сюди з'їжджалися продавці перекусок, різних ласощів, квасу тощо. «Окремою атракцією були лірники, які грали і співали різних пісень, часто народних дум, які мали початок в давній давнині... Були лірники, що приходили сюди, шляхом мандрів, аж з Волині. Найчастіше грав і співав сліпець, званий Андрій. Його слухали, як якогось надзвичайного проповідника»⁵⁶. За словами М. Марунчака, «зворушливий вид творили лави прошаків, часто нещасних калік, які щоб зворушити серця прочан, обнажували свої уломності тіла а то й ран. Це створювало жалюгідний вид з болючим проханням вигуків – «дайте й не минайте». І народ давав, звичайно давав в грошах, рідше в насущному хлібі. Це була неначе суспільна допомога для тих, які не могли собі заробити на щоденне життя. При тому часто користали й такі, що могли також і працею втримувати себе, чи свою сім'ю»⁵⁷.

Під час відпустів представники різних культурно-освітніх інституцій, таких як, наприклад, «Просвіта» чи «Рідна школа», принагідно проводили збір коштів на потреби Товариства⁵⁸. Цікаво, що в ході організації подібних заходів серед населення також активно пропагувалася національна символіка. Так, в оголошенні щодо проведення місії акції на базі василіанського монастиря в Краснопуці (6 – 12 липня 1901 р.) йшла мова про потребу використання синьо-жовтих барв при оформленні потрібних атрибутів (хрест, хоругви, спеціальні образи) процесій представників окремих парафій. При цьому наводився приклад прочан із Закарпаття, які щороку брали участь в прощах до Гошівського монастиря⁵⁹.

Отже, прощі займали важливе місце в повсякденному житті галицьких селян кінця XIX – 30-х рр. XX ст. Вони сприяли зміцненню релігійного духу сільської громади і створювали в її середовищі позитивний мікроклімат. На наш погляд, паломництва в першу чергу задовольняли релігійні потреби вірян, дозволяли знайти відповідне духовне спілкування, а також зцілитися душею і тілом. Разом з цим відповідні патріотичні проповіді в поєднанні з національною символікою, зустрічі з представниками інших регіонів призводили до зростання національної свідомості селян. Прощі відігравали позитивну роль і в розширенні їхнього кругозору, встановленні міжособистісних контактів і знайомств. Зливаючись у єдиний гурт прочан, селяни з різних окраїн Галичини ознайолювалися зі звичаями і традиціями один одного. Крім того, численне зібрання молоді давало можливість знайти потенційних наречених поза межами власного села, а отже частково розв'язувало і матримоніальне питання.

⁵⁵ Ibid, 540.

⁵⁶ Ibid, 540.

⁵⁷ Ibid, 540.

⁵⁸ Ibid, 541.

⁵⁹ Ігор Дрогобицький «Культурно-освітня діяльність Василіанського Чину в Галичині (друга половина XIX – початок XX ст.),» (Канд. дис., Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2006), 140.

**RELIGIOUS PILGRIMAGES IN EVERYDAY LIFE OF GALICIAN PEASANTS
(THE END OF XIXTH – 30TH YEARS OF THE XX CENTURY)**

OKSANA DROGOBYTSKA

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Faculty of History, Political Science and International Relations
Department of Ethnology and Archeology
street T. Shevchenko, 57, Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76000

SUMMARY

A lot of problems, related to the history of everyday life, are still remain poorly researched today. The main thesis of the article is religious pilgrimages in everyday life of the Galician peasants at the end of XIXth - 30th years of the XX century.

Pilgrimage occupied an important place in the everyday life of the Galician peasants of the end of XIXth - 30th years of the XX century. The most popular places in Galicia were: Hoshiv Monastery, Zarvanytsia, Basilian Monasteries in Krasnopushcha, Ulashkovtsy, Lavrov, Lviv, Pogony, Pidhirtsi, Krekhov, Zhovkva. During the jubilee year (200 years of the miraculous icon of the Mother of God in the Hoshiv Monastery) from August 19, 1937 until August 28, 1938, at least 350 thousand pilgrims arrived at the Goshiv Monastery. It was the greatest pilgrimage at this time.

In Galicia, internal short-term pilgrimages to churches and monasteries, mostly confined to religious holidays, prevailed. Most of them were group trips, when representatives of the community of one village or several settlements gathered for parish. The organization of pilgrimages was carried out by priests and members of the village church fraternity. Not uncommon were individual or family-related pilgrimages that took place on the eve of important events, such as marriage, emigration abroad.

The procession of the pilgrims was as follows: a processional cross ahead, a bunch, a priest, a brass band and other pilgrims. During the pilgrimage, the participants of the procession performed religious songs.

The number of pilgrims depended on the season and the corresponding religious holidays. Traditionally, peasants were the most active pilgrimage in the spring and summer periods. In summer, the influx of pilgrims was conditioned by seasonal agricultural work. The active phase of the pilgrimages ended after the Holy Pokrovy Presvyatoyi Bohorodytsi (October 14). In winter, isolated pilgrims or small groups, or peasants from the nearest villages, often came to holy places.

Pilgrimages first of all met the religious needs of the peasants, healed the soul and body. At the time of forgiveness, active trading in various household items, religious attributes was conducted, as well as singing of traveling *lirikas*. Farewells were also a place for the gathering of the beggars.

During pilgrimage representatives of various cultural and educational institutions, such as, for example, “Prosvita” or “Ridna shkola”, spent collecting funds for the needs of the organization. Patriot preaching of priests at the time of pilgrimage, the use of national symbols, meeting with representatives of other regions contributed to the growth of national consciousness of the peasants of Galicia. Pilgrimages played a positive role in expanding the horizons of the Galician peasants, since in the early twentieth century the majority of peasants lived in their places of birth. During the pilgrimage, peasants from different parts of Galicia became acquainted with the customs and traditions of each other.

Thus, at the end of XIXth - 30th years of the XX century pilgrimages strengthened the religious spirit of the rural community, promoted the unification of its members and expanded the outlook of the Galician peasants.

Key words: farewell, peasant, priest, memories, everyday life, religious place, Galicia.

REFERENCES

Blazheiovskiy, Yurii. “Proshcha – Pilgrimage in Eastern Catholic Tradition,” *Credo: katolytskyi suspilno-relihiinyi chasopys*, 14 serpnia 2009, dostup otrymano 10 veresnia 2017, <http://credo.pro/2009/08/4512>. (in Ukrainian).

“Chest i shana,” *Misyonar*, no. 6 (1907): 182 – 184. (in Ukrainian).

Drohobytskyi, Ihor. “Activity of the Order Saint Basil Magnum in the Fields of Culture and Educational in Galicia (the second part of the XIXth – the beginning of the XXth century)”. Ph.D. diss., Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, 2006. (in Ukrainian).

Dyrda, Marko. “By a Priest: 1933 – 1946,” in *Na Khrystovii nyvi: spomyny*. Niu-York: Vydavnytstvo oo. Vasyliian, 1978, 7–104. (in Ukrainian).

Dyrda, Marko. *The Light Mountain in Hoshiv*. Niu-York: Vydavnytstvo oo. Vasylian, 1972. (in Ukrainian).

Himka, Join-Paul. *Galician Villagers and the Ukrainian National Movement in the Nineteenth Century*. Edmonton: CIUS, 1988. (in English).

Hrytsak, Yaroslav. *Prophet in the Fatherland: Franko and his Association (1856 – 1886)*. Kyiv: Krytyka, 2006. (in Ukrainian).

Kobzei, Ivan. “Zariche,” in *Almanakh Stanyslavivskoi zemli*, edited by Mykola Klymyshyn, no. II. Niu-York – Toronto – Miunkhen, 1985, 589 – 597. (in Ukrainian).

Krasilnikova, Olena. “Some Questions of Development of the religious Pilgrimage in Ukraine,” in *Prakseolohiia turyzmu*. Kyiv: KUTEP, 2009, 60 – 64. (in Ukrainian).

Kuzmovych-Holovinska, Mariia. *Zarvanytsia (Pages of Memoirs)*. Ternopil: Dzhura, 2000. (in Ukrainian).

Kvych, Lidiia. “From the History of the Maria’s Spiritual Center of Zarvanytsia,” *Naukovi zapysky. Seriiia “Istorychne relihiieznavstvo”*, no. 5 (2011): 112 – 121. (in Ukrainian).

Kyrchiv, Roman. “Ivan Franko and brothers of Kyrchiv: correspondence. Addition: I. Letters of Bohdan Kyrchiv; II. Letters of Pavlo Kyrchiv; Obituary of I. Franko on the death of B. Kyrchiv,” *Zapysky Naukovoho tovarystva imeni T. Shevchenka*, 229 (1995): 389 – 427. (in Ukrainian).

Lepkyi, Bohdan. *The Fairy-tale of my Life*. Ternopil: Navch. knyha – Bohdan, 2014. (in Ukrainian).

Luhova, Lidiia. *By the Paths of the Past (Memoirs)*. Buenos-Aires: Vydavnytstvo Yuliiana Serediaka, 1984. (in Ukrainian).

Marunchak, Mykhailo. “The Pilgrimage’s Village of Dalesheva,” in *Horodenshchyna: istorychno-memuarnyi zbirnyk*, edited by Mykhailo Marunchak. Niu-York – Toronto – Vinnipeg, 1978, 538 – 544. (in Ukrainian).

Muzychka, Hryhorii. “Activity of Fathers Superiors on the Light Mountain in Hoshiv,” in *Stryishchyna: Istorychno-memuarnyi zbirnyk Stryishchyny, Skilshchyny, Bolekhivshchyny, Dolynshchyny, Rozhnitivshchyny, Zhuravenshchyny, Zhydachivshchyny i Mykolaiivshchyny*, edited by Iryna Pelenska, Klymentii Babiak, no. I. Niu-York – Toronto – Paryzh – Sydnei, 1990, 308 – 315. (in Ukrainian).

Muzychka, Hryhorii. “In the Competitions for Ukrainian Zhuravenshchyna (Memoir),” in *Stryishchyna: Istorychno-memuarnyi zbirnyk Stryishchyny, Skilshchyny, Bolekhivshchyny, Dolynshchyny, Rozhnitivshchyny, Zhuravenshchyny, Zhydachivshchyny i Mykolaiivshchyny*, edited by Iryna Pelenska, Klymentii Babiak, no. III. Niu-York – Toronto – Paryzh – Sydnei, 1993, 397 – 416. (in Ukrainian).